

HANDREIKING

MOSKEEONDERWIJS

Moskeeonderwijs

Handreiking

Opzetten van een ontwikkelproces van moskeeonderwijs:

Deze handreiking betreft een instrument behorende bij het [“Pedagogisch kwaliteitskader moskeeonderwijs”](#).

Inleiding

Het [pedagogisch kwaliteitskader](#) is een hulpmiddel dat samen met enkel moskeeën is ontwikkeld om een ontwikkeltraject op te zetten voor de lessen aan kinderen. Uitgangspunt is dat elke moskee zijn eigen traject kan opzetten en daarin zelf keuzes maakt. Het kader is dan ook geen strak stappenplan waarin tot in detail is vastgelegd wat er moet gebeuren. Maar wat biedt het kader dan wel? en hoe kan je er gebruik van maken? Deze korte handreiking is een instrument behorende bij het pedagogisch kwaliteitskader waarin we beschrijven hoe een proces kan worden opgezet om te werken aan de ontwikkeling van moskeeonderwijs. Deze handreiking biedt daarbij praktische handvatten hoe te werken met het pedagogisch kwaliteitskader.

Het kwaliteitskader bestaat uit drie hoofdonderdelen.

- 1 **Het eerste onderdeel is de visie op het onderwijs, het kader dat alle betrokkenen houvast biedt, waaronder de doelen van het onderwijs en de pedagogisch-didactische uitgangspunten.**
- 2 **Het tweede onderdeel bestaat uit het lesprogramma, de pedagogiek en de bijbehorende materialen.**
- 3 **Het derde onderdeel gaat over cruciale randvoorwaarden voor het succes van het onderwijs. Het gaat dan om zaken zoals:**
 - *ouderbetrokkenheid;*
 - *het profiel en de competenties van de vrijwillige docenten;*
 - *faciliteiten zoals klaslokalen, schoolbord en audiovisuele apparatuur*
 - *de interne organisatie*

Moskeeën maken zelf keuzes

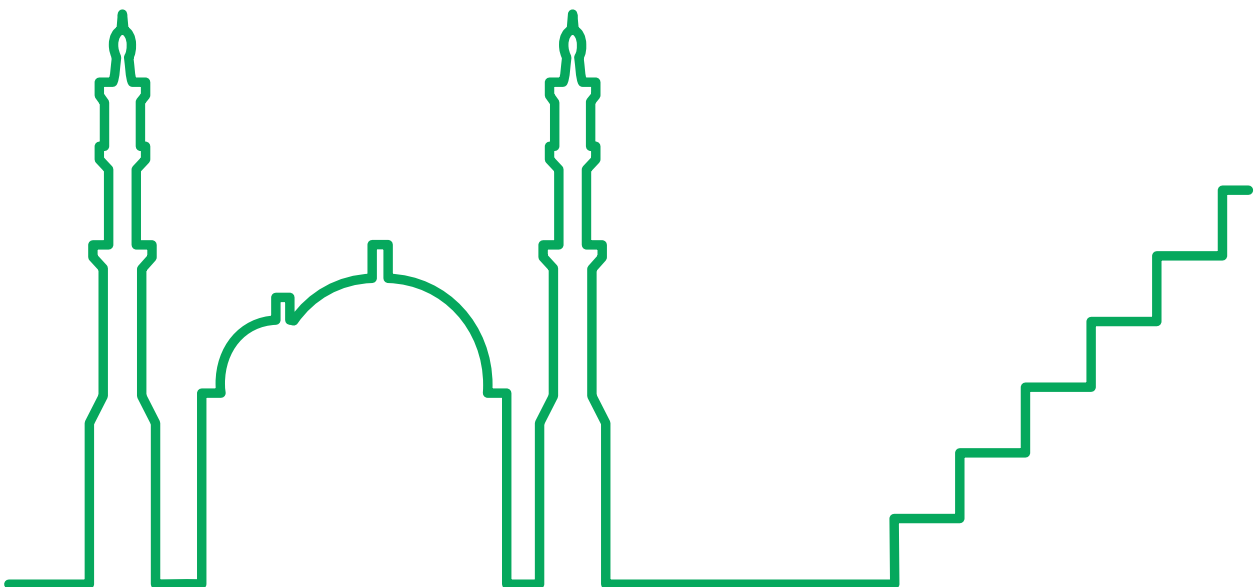
Het kwaliteitskader behandelt al deze aspecten die van belang zijn voor het onderwijs. Het biedt daarbij vooral inzicht in wat vanuit een pedagogisch perspectief belangrijk is voor (de ontwikkeling van) het kind, zonder aan te geven welke specifieke keuze een moskee zou moeten maken. Een voorbeeld over het lesmateriaal; het kwaliteitskader geeft aan wat belangrijke punten zijn bij de keuze voor een bepaald lespakket, bijvoorbeeld dat een lespakket herkenbaar is voor kinderen die leven in de Nederlands context. Hierbij schrijft het kwaliteitskader niet voor dat voor een lespakket van aanbieder 1 of aanbieder 2 moet worden gekozen. Het kwaliteitskader helpt bij het maken van een bewuste keuze, rekening houdend met de belangrijkste pedagogische voorwaarden.

Het kwaliteitskader biedt moskeeën vooral een manier waarop op systematische wijze gewerkt wordt aan verbetering. Het helpt moskeeën om goed voorbereid - en rekening houdend met relevante punten - zelf keuzes te maken. Het voorliggende instrument laat bijvoorbeeld zien op welke manier het proces kan worden georganiseerd.

Ontwikkeling van het onderwijs is een proces

Er komt veel kijken bij het verzorgen van de lessen aan de kinderen. Dat geldt ook voor het verder ontwikkelen van het onderwijs. Moet je als moskee nu beginnen met het trainen van de docenten, het verbeteren van de klaslokalen of het vernieuwen van de lesmaterialen? Misschien is alles wel nodig, misschien ook niet. Uitgangspunt van het kwaliteitskader is dat elke moskee daar zijn eigen keuzes in moet maken. Twee punten zijn hierbij van belang:

- A ***Ten eerste hoeft niet alles in een keer te worden opgepakt. Denk na over een meerjarenplan. Wat is het einddoel en wat zijn tussenstappen die je op welk moment wil behalen?***
- B ***Zorg voor de juist randvoorwaarden om het verbetertraject succesvol te kunnen laten zijn.***

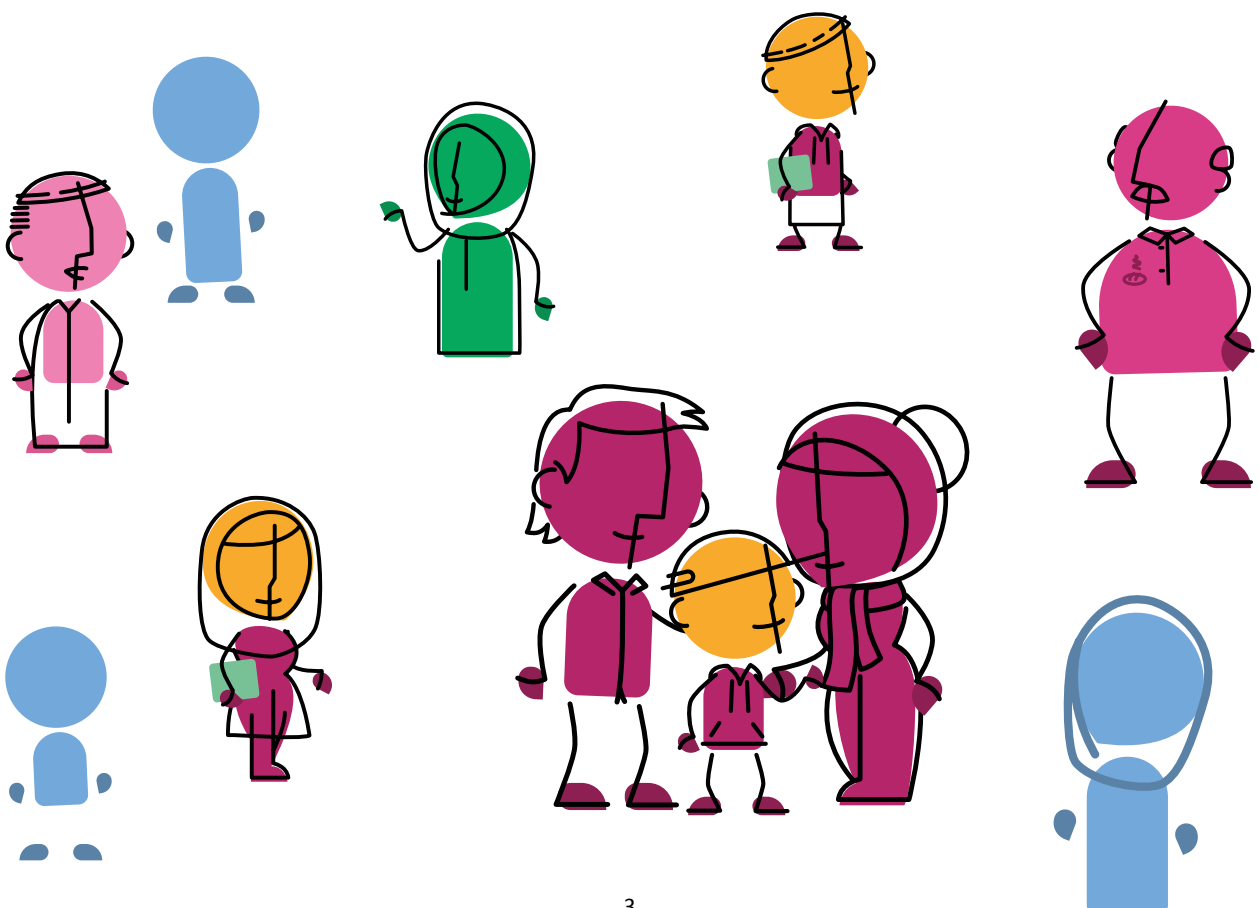
Vijf randvoorwaarden voor een succesvol ontwikkelplan

Voor een succesvol verbetertraject van het onderwijs zijn een aantal randvoorwaarden belangrijk. Hoe meer aan deze voorwaarden wordt voldaan hoe groter de kans dat de verbeterlag van het onderwijs succesvol kan zijn. We onderscheiden de volgende randvoorwaarden:

1 **Aanwezigheid draagvlak** voor verandering.

Het besef dat verbetering nodig is en dat er nu tijd en moeite in moet worden gestoken is een eerste essentiële randvoorwaarde. Het gaat erom dat er een wil in de organisatie is om tot verandering te komen en dat er besef is dat er nu aan gewerkt moet worden. Draagvlak is nodig vanuit:

- A ***het bestuur (en onderwijscommissie);***
- B ***de docenten;***
- C ***de ouders en leerlingen. Vergeet vooral de leerlingen zelf niet. Het zijn nog kinderen, maar uiteindelijk draait dit allemaal om hen en zijn feitelijk de belangrijkste groep in dit traject. Als zij de veranderingen onvoldoende zien zitten en onvoldoende worden meegenomen, neemt de kans op succes af;***
- D ***de bredere groep leden / de achterban.***

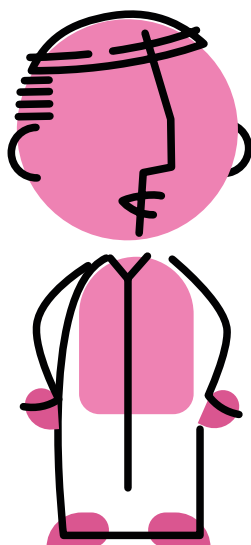
2 **Benoemen** van **trekkers** van het traject, bijvoorbeeld in de vorm van een werkgroep.

Aandachtspunten voor de selectie van de trekkers zijn:

- I het liefst pedagogisch onderlegd en ervaring of affiniteit met lesgeven;*
- II verbinder(s) tussen de verschillende betrokken groepen (bestuur, docenten, ouders en leerlingen);*
- III personen die de moskee en de gemeenschap goed kennen;*
- IV die goed liggen in de gemeenschap/draagvlak hebben;*
- V personen die voldoende tijd kunnen en willen investeren.*

3 De **trekkers** van het traject dienen voldoende **ondersteund** te worden met:

- A mandaat en vertrouwen vanuit het bestuur;*
- B praktische ondersteuning (bijvoorbeeld ruimte om te werken en voor bijeenkomsten, secretariële ondersteuning, ...);*
- D financiële middelen: de hoeveelheid geld is afhankelijk van de precieze keuzes die worden gemaakt. Denk bijvoorbeeld aan het wel of niet aanschaffen van een nieuwe lesmethoden, of het inhuren van trainers voor docenten. Ook kan worden gedacht aan beperkte bedragen voor catering (bijvoorbeeld voor koffie en thee tijdens bijeenkomsten met ouders of docenten) en vergoedingen voor vrijwilligers die een grote bijdrage aan het traject leveren.*

4 Zorg voor een duidelijk en concreet plan van aanpak.

Het verbetertraject kan worden gezien als een project waarin veel mensen moeten worden meegenomen en er uiteindelijk concrete (kleine of grote) veranderingen in de organisatie plaatsvinden. Een dergelijk proces bestaat uit een reeks volgende stappen waarin steeds verdere keuzes worden gemaakt en andere aspecten van het onderwijs kunnen worden opgepakt. Om overzicht te houden, groepen voldoende te betrekken en het geheel te kunnen aansturen is een plan van aanpak essentieel. In een plan van aanpak dienen in ieder geval de volgende onderdelen te zijn opgenomen:

A ***De te bereiken doelen.***

B ***Een stappenplan:***

I *de volgende stappen zouden daar volgens ons in ieder geval in moeten worden opgenomen:*

1 *werken aan draagvlak;*

2 *het in beeld brengen van de startsituatie uitvoeren van een nulmeting (zie apart instrument voor de uitvoering hiervan);*

3 *ontwikkelen van een (pedagogische)visie op het onderwijs (zie apart instrument hoe een visie te ontwikkelen);*

4 *keuze van prioriteiten.*

II *De vervolgstappen zijn afhankelijk van de situatie (wordt in de nulmeting in beeld gebracht), de ambities en mogelijkheden van de moskee. Denk bijvoorbeeld aan het trainen van docenten, invoeren van een nieuwe lesmethode, opnieuw inrichten van klaslokalen, vergroten van de ouderbetrokkenheid, etc.*

C ***Proces en organisatiestructuur. Het is belangrijk aan het begin vast te leggen op welke manier het verbetertraject wordt georganiseerd. Het gaat dan bijvoorbeeld om de afstemming van de trekkers met het bestuur, docenten, ouders en leerlingen en andere betrokken. Ook gaat het dan om wie wat doet in het traject en wie wanneer en op welke manier besluiten neemt. Wie bepaald bijvoorbeeld en op welk moment of er wel of geen training voor docenten komt?***

5 De **nulmeting** en (pedagogische)**visie** op het onderwijs zien we als essentiële randvoorwaarden, omdat ze de basis vormen voor de rest van het traject.

A ***De nulmeting biedt daarbij essentieel inzicht in de huidige situatie, de ambities voor de toekomst en de mogelijkheden van de organisatie.***

B ***De (pedagogische)visie biedt het kader waarbinnen het verbetertraject wordt uitgevoerd. Het biedt de inhoudelijke richting waarin het onderwijs zich zou moeten ontwikkelen. Hierin wordt bijvoorbeeld vastgelegd aan welke pedagogische richtlijnen de lessen moeten voldoen. Dit biedt vervolgens de basis om te beslissen welke docenten of lesmethodes het meest geschikt zijn binnen de (pedagogische)visie.***

Stappenplan

Een plan van aanpak met een stappenplan is essentieel bij het opzetten van het verbeterproces. In deze paragraaf beschrijven we de basis van zo een plan. Moskeeën kunnen uiteraard zelf bepalen hoe hun plan eruit ziet. We raden aan om in ieder geval de onderstaande stappen op te nemen:

- 5 *Aanstellen van een werkgroep/trekkers*
- 6 *Uitvoeren nulmeting*
- 7 *Werken aan draagvlak voor het verbetertraject*
- 8 *Opstellen pedagogische visie*
- 9 *Onderzoeken van de mogelijkheden en het maken van keuzes voor de verbetering van onderdelen van het onderwijs*
- 10 *Opstellen verbeterplan (per onderdeel)*
- 11 *Uitvoering van de plannen*
- 12 *Bespreking en toetsen van de (tussen)resultaten en bepalen van vervolgactie*
- 13 *Opzetten van interne inspectie en kwaliteitsborging*

In onderstaande opsomming lichten we de stappen verder toe.

1 **Aanstellen van een werkgroep/trekkers** en opstellen planning.

- A ***Bepalen wie in de werkgroep zitten door het bestuur. Dit kan een combinatie zijn van bestuursleden en/of andere vrijwilligers binnen de organisatie. Het bestuur treedt op als opdrachtgever voor de werkgroep en de werkgroep rapporteert aan het bestuur (en/of de onderwijscommissie).***
- B ***Vastleggen van de opdracht werkgroep: zij zijn verantwoordelijk voor het opzetten van het traject voor de kwaliteitsverbetering van het onderwijs.***
- C ***Vastleggen van de rolverdeling en werkverdeling (inclusief wie welke besluiten neemt):***
 - I *binnen de werkgroep (tussen de trekkers);*
 - II *tussen de werkgroep en het bestuur (en eventueel nog los de onderwijscommissie).*
- D ***Vaststellen van het mandaat van de werkgroep en dit binnen de organisatie communiceren.***
- E ***Vastleggen organisatie en globale planning.***
 - III *Wanneer en op welke manier overlegt de werkgroep.*
 - IV *Wanneer en op welke manier is er afstemming met de onderwijscommissie en/of het bestuur.*
 - V *Wanneer start het traject en wanneer kan de werkgroep een uitgewerkt plan van aanpak presenteren inclusief planning.*

2 **Nulmeting:** inzicht krijgen in de huidige situatie en de ambities voor de toekomst.

Hiervoor is een [apart instrument](#) ontwikkeld dat ook hoort bij het pedagogisch beleidskader

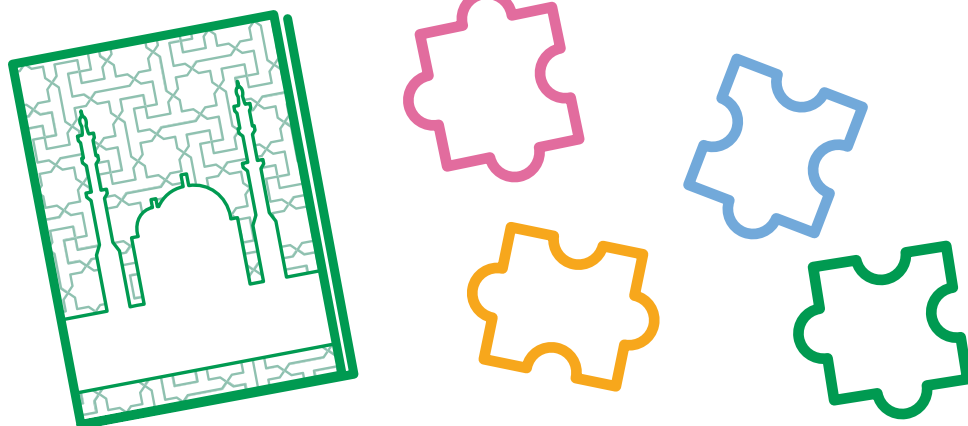
3 Werken aan **draagvlak** voor het verbetertraject

Zoals aangegeven is voldoende draagvlak een essentieel onderdeel van het gehele traject. Per moskee kan het aanwezige draagvlak verschillen aan het begin van het traject; Er zal gedurende het gehele traject aan gewerkt dienen te worden. Belangrijk daarbij is goed te luisteren naar de behoeftes van mensen, wat hun ideeën zijn en ook wat ze zelf kunnen bijdragen. Daarnaast is het belangrijk om de verschillende groepen (zijn ook paragraaf “Randvoorwaarden”) in de verschillende stappen van het traject mee te nemen. Mogelijkheden zijn bijvoorbeeld:

- *Een startbijeenkomst met ouders en/of leerlingen om hun input te krijgen.*
- *Het betrekken van docenten, ouders en leerlingen in een klankbordgroep.*
- *Tussentijdse plannen en resultaten aan docenten, ouders, leerlingen en anderen in de organisatie laten zien.*
- *Grote besluiten (bijvoorbeeld het vaststellen van het plan van aanpak) laten nemen door de leden (als het om een vereniging gaat).*
- *Vertegenwoordigers van de verschillende groepen laten meewerken aan de uitvoering van de plannen.*

4 Ontwikkelen van een **visie** op het onderwijs

Hiervoor is een [apart instrument](#) ontwikkeld dat hoort bij het pedagogisch beleidskader

5 Onderzoeken van de mogelijkheden en het **maken van keuzes** voor de verbetering van onderdelen van het onderwijs.

Hierbij gaat het om de keuze welke onderdelen op te pakken (zoals die in het pedagogisch kwaliteitskader zijn benoemt: lesmaterialen, pedagogische aanpak, profiel en training docenten, inrichting lokalen, ouderbetrokkenheid).

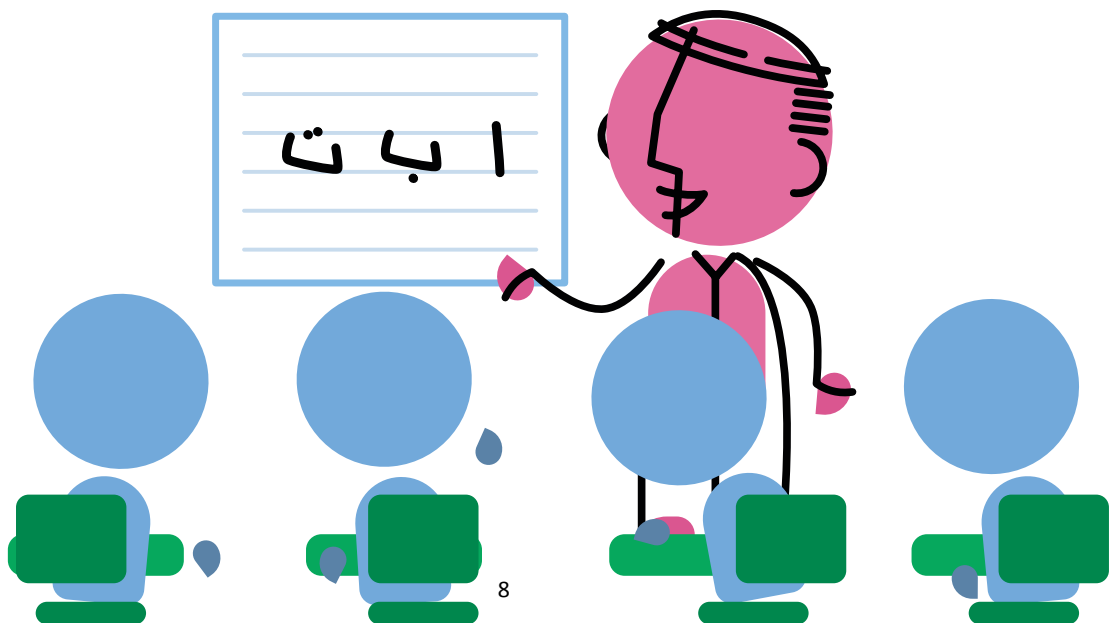
6 Maak een duidelijk en concreet **verbeterplan**.

In dit plan dient per onderdeel:

- I een trekker te zijn benoemd (kan dezelfde persoon zijn als de trekker van het hele traject maar dat hoeft niet);
- II een apart plan van aanpak met een aantal hoofdpunten:
 - 1 het doel
 - 2 de activiteiten en werkverdeling
 - 3 de planning
 - 4 de bemensing
 - 5 de begroting

7 Uitvoering van de plannen

Deze stap betreft de feitelijke doorontwikkeling van de verschillende aspecten van het onderwijs.

8 Bespreek en **toets** de (tussen)resultaten en bepaal **vervolgacties**

- A *Tussentijds dienen de uitvoerders de activiteiten en resultaten te bespreken met de onderwijscommissie en/of het bestuur.*
- B *Na afronding van een onderdeel dient met de onderwijscommissie en/of het bestuur te worden besproken of de vastgestelde doelen zijn behaald en of er nog verdere actie voor het betreffende onderdeel nodig is en zo ja wanneer.*
- C *Na afronding van een onderdeel dient te worden besloten of volgens planning verder kan worden gegaan met de uitvoering van een ander onderdeel van het eerder opgestelde plan. Ook dient te worden gekeken of de ervaring tot dan toe aanleiding geeft om het gemaakte plan bij te stellen. Dan kan het gaan om de planning, maar ook om de volgorde van onderdelen van het plan. Zo zou bijvoorbeeld na het opstellen van een nieuw profiel van docenten kunnen worden besloten om niet eerst volgens plan de huidige docenten te gaan trainen, maar eerst in te zetten op het werven van meer of andere docenten. Er dient dus continu te worden gekeken of het opgestelde plan nog kan worden gevolgd of dat aanpassing nodig of wenselijk is.*

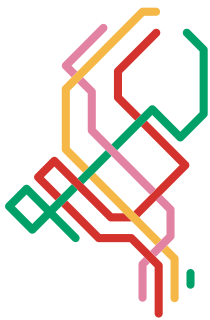
9 Opzetten van een systeem van **interne inspectie en kwaliteitsborging**

Het doel van het gehele traject is het verbeteren van de pedagogische kwaliteit van het onderwijs. Om zicht te krijgen in hoeverre deze slag is gemaakt en daarna wordt behouden is het belangrijk om continue de kwaliteit te blijven bewaken. Daartoe kan een systeem worden opgezet waarbij een, daartoe getrainde onderwijs coördinator en/of pedagogisch medewerker, de kwaliteit monitort. Er zijn verschillende manieren op welke wijze dit kan worden gedaan. Onderdelen waar aan kan worden gedacht zijn:

- *het observeren van lessen;*
- *gesprekken met docenten, ouders en leerlingen;*
- *tevredenheidsonderzoek (bijvoorbeeld met een enquête) onder docenten, ouders en leerlingen;*
- *bijhouden van betrokkenheid van ouders (bijvoorbeeld opkomst ouderbijeenkomsten).*

Tot slot

Het maken van een verbeterslag in het onderwijs van een moskee is geen kleine opgave. Zeker omdat het gaat om een organisatie die draait op vrijwilligers en waarschijnlijk te maken heeft met een toenemende stroom van leerlingen, terwijl de capaciteit van de organisatie beperkt is. Het door ontwikkelen van het huidige onderwijs dient dan ook niet te worden gezien als een actie die snel kan worden uitgevoerd en daarna geen aandacht meer nodig heeft. Realistischer is uit te gaan van een meerjarig proces, waarin stapsgewijs steeds verder wordt gebouwd aan het vergroten van de capaciteit van de organisatie en het verbeteren van de kwaliteit van de lessen. Denk niet in termen van maanden of één jaar, maar denk aan een traject van meerdere jaren. En zelfs daarna is het werk nooit af. Er zullen altijd nieuwe ontwikkelingen zijn die zorgen dat er weer opnieuw naar het onderwijs gekeken moet worden. Dit is niet bijzonder en zien we overal in de samenleving terug, waaronder ook het reguliere onderwijs. Belangrijk is dan ook dat na een eerste verbeterslag er blijvende aandacht is voor de pedagogische kwaliteit.

COLOFON

Financier: Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid

Auteurs: Drs. A. Hamdi

Em. prof. dr. T. Pels

M. Day, MSc

Drs. J. Achahchah

J. Vlug, MA

Ontwerp en Illustraties: Luc Parhan

Uitgave: Kennisplatform Inclusief Samenleven
p/a Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Inclusief Samenleven:
<http://www.kis.nl>

ISBN 978-94-6409-175-5

Kennisplatform Inclusief Samenleven doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond inclusie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op. Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Kennisplatform Inclusief Samenleven is een programma van het Verwey-Jonker Instituut en Movisie. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, [de nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

© Kennisplatform Inclusief Samenleven, Utrecht 2022.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

T 030 230 32 60

E info@kis.nl

I www.kis.nl